

August Sedláček jako student jihlavského gymnázia

KAREL KŘESADLO

August Sedláček přichází do Jihlavy v roce 1855 jako dvanáctiletý gymnazista z obdobného ústavu v Jindřichově Hradci, aby zde strávil následující čtyři školní roky. Jihlava ležící na živé vídeňské silnici byla ve druhé polovině 50. let 19. století ještě nepřilíš rozvinuté provinciální město.¹ V roce Sedláčkova příchodu se sice opět, byť jen na několik let, stává centrem kraje s krajským úřadem, když krajský soud už zde má za sebou první pětiletí své existence. Dále je vybavena všemi náležitými správními úřady okresní úrovně (smíšeným okresním úřadem pro oblast politickou a soudní, okresním finančním ředitelstvím a berním úřadem pro oblast finanční), také má vojenskou posádku a novou nemocnici.

Po stránce hospodářské ovšem město a celá oblast zaostává.² Město se dosud nevzpamatovalo z poslední krize kdysi slavného jihlavského soukenictví, která byla jeho labutí písni a po níž od roku 1850 následoval již strmý pád do nevýznamnosti. Předchozí vytrvalý odpor soukenických mistrů proti progresivnějším formám výroby se nyní ovšem mstí v zaostávání tovární velkovýroby, ta je v tradičním textilním oboru pro vlastní Jihlavu neznámá. Až v nedalekých Starých Horách se začíná rozbíhat Kernova soukenická továrna, tovární rysy už tehdy má i výroba vlněných látek v jiné blízké vsi, Malém Beranově, kde byl zastoupen švýcarský kapitál. Všeobecné chudnutí značné části jihlavského obyvatelstva, které bylo dříve na soukenictví závislé, se snaží zmírnit i rakouský stát. V roce 1851 je do Jihlavy, právě do někdejších zkrachovalých soukenických provozů Tostových, přeložena z Louky u Znojma státní tabáková továrna, jejíž osazenstvo s rostoucí výrobou rovněž postupně roste. Už nyní je však zdaleka největším podnikem ve městě (s více jak 1 000 zaměstnanců), zatímco ostatní výroba má vesměs jen živnostenský ráz.

Společenský život je do značné míry podvážen dusným klimatem bachovského absolutismu. Přísně a podezíravě jsou sledovány všechny náznaky svobodomyšlnějších projevů, jež pod tímto příkrovem jistě alespoň u některých osmačtyřicátníků zůstávají ukryty. V Jihlavě se tehdy navíc kladou základy pro později stále neblaze sílící česko-německé antagonismy. Česká menšina v dosud navenek zcela německém městě pomalu roste přílivem ze širšího českého okolí, který již vlastní německé zázemí jazy-

kového ostrůvku nestačí vyrovnávat. Tento trend se projevuje i na vzdělávacích zařízeních, zejména středních, gymnáziu a zanedlouho i reálce, dosud výhradně německých, kde čeští žáci už tvoří podstatnou část studentstva. Každý projev českého národního uvědomění je však pokládán za podvrtný a tak se proti uvědomělým Čechům spojuje bojovný německý nacionalismus vedoucích městských vrstev se zájmy státní byrokracie. I na gymnáziu jsou jeho výrazné projevy. Jen poslední rok Sedláčkova působení tu vydrží Antonín Vašek, otec Petra Bezruče, překládaný jako oceňovaný národovec stále z místa na místo. Za vydatného příspěvní jihlavských notáblů je nakonec z gymnázia vyštván i Sedláčkův ředitel Pavel Chýle, když nedokázal zapřít svoje češství. Poměry se však pomalu mění a se slábnutím tlaku režimu se i české národní snahy občas dostávají ke slovu. V posledním Sedláčkově jihlavském jaru se lesní masiv Šacberku rozezní při studentském majales poprvé slovy písně „Kde domov můj“.³ Majalesová účast Sedláčka je dosti pravděpodobná, už jen proto, že Václav Kosmák, pozdější spisovatel, jenž celou událost zaznamenal, byl v posledních dvou letech jeho spolužákem ve třídě.

Kulturní život se odehrával v novém divadle i v dalších sálech. Největší měrou ho reprezentovala hudba, rozvíjející vynikající tradici první poloviny století. Vedoucí roli tu nyní převzal Mužský zpěvácký spolek, vedený ředitelem svatojakubského kůru H. Fischerem, jehož aktivním členem byl také Sedláčkem uctívaný profesor dějepisu K. Werner. Hudební život rozvíjel i větší počet soukromých učitelů hudby. Jedním z nich byl i Jakub Sladký, jeden z pozdějších učitelů G. Mahlera, u něhož Sedláček v Jihlavě nejdéle, půldruhého roku, bydlel a dokonce se s ním i jednou stěhoval. Proto se dá předpokládat, že i mladý student okusil pod těmito vlivy atmosféru jihlavských hudebních podniků.

Zajímavé je, že všechny Sedláčkovy byty se nacházejí nedaleko od sebe v severní a západní části vnitřního města (tři v dnešní ulici Komenského, po jednom v Křížové a Brněnské), kde bylo i tehdejší gymnázium, dnešní budova okresního archivu v Hluboké ulici. Jeho nutné cesty po městě se tedy odehrávaly na velmi malém prostoru. Rodiny, u nichž bydlel, vesměs patřily k městské nižší střední vrstvě. Všechny byly německé, včetně Sladkého, přes jeho české jméno.

Jihlavský pobyt musel mít pro mladého Sedláčka dost podstatný význam. Právě v těchto letech se zřejmě vyhraňoval jeho celoživotní zájem, vedoucí k jeho profesionální dráze a odborné historické práci. Krystalizaci zájmů se zdají nasvědčovat údaje o budoucím povolání ve školních katalozích. V prvním roce jsou zde ještě uvedena práva, zřejmě podle otcova vzoru, v dalších již přichází zápis „nerozhodnut“. Tyto úvahy podporuje i jediné jeho vlastní svědectví, podtrhující mimořádný zájem o historii, začasť i na úkor ostatních předmětů.⁴ Sám přiznává, že se v jiných předmětech zabýval kreslením historických map, zpracováním synchronních tabulek a historického kalendáře. Dokonce měl v těch letech spisovat analistickou formou dějiny Orientu ve středověku, přehled celé světové historie a dějiny Evropy od Konstantina až do objevení Ameriky. Škoda, že nemáme jeho podobné svědectví, jak přispívalo konkrétně jihlavské prostředí a jeho projevy k formování osobnosti mladého chlapce. Že se skutečně už v Jihlavě kladly základy celé další životní Sedláčkovy orientace dokládá i fakt, že zanedlouho po přechodu z Jihlavy na písecké gymnázium začíná jeho historická publikační, byť drobná, činnost.⁵

německého a českého. Zde se škála hodnocení pohybuje mezi uspokojivým, dobrým i chvalitebným, když občas písemné práce jen o maličko pokulhávají.

V náboženství bylo hodnocení také celkem dobré. Chváleny byly nejdříve uspokojivé znalosti bez hlubšího proniknutí do podstaty, později byly zase znalosti označovány za dost mělké, zato názor správný. Celkové hodnocení bylo dobré nebo postačující. Vyplyvala by z něho zřejmě nepříliš velká horlivost v této otázce.

Z cizích jazyků procházel Sedláček bez mimořádných konfliktů nejspíše v řečtině. Zde se hodnocení pohybovalo od dostatečné ke chvalitebné, když určitého ocenění v některých třídách se dostalo jistotě v používání pravidel, na druhé straně se pak vyskytovaly chyby v písemných pracích i kvůli nepořádnosti.

To s latinou byly větší potíže. Už ve vůbec prvním pololetí byly Sedláčkovy znalosti hodnoceny jako nedostatečné v každém ohledu. Do konce třetí třídy to pak dotáhl na právě postačující. Takto to vydrželo i v prvním pololetí čtvrté třídy, zato ovšem v druhém hodnotil profesor Nevečerek Sedláčkovy výkony jako nedostatečné porozumění jazyku a nepostačující překlad, což vedlo tehdy k propadnutí z latiny. Tvrdá lekce měla účinek, v opakované čtvrté třídě už bylo hodnocení uspokojivé, na počátku bylo zdůrazněno vhodné pochopení všech pravidel, i když přitom analýza a překlad byly ještě trochu bezmocné. Ve druhém pololetí už August správně chápal latinské texty, dokázal autory odpovídajícím způsobem překládat, jen při slušné znalosti pravidel je vždy neuzíval náležitě odborně. A nakonec v páté třídě se na začátku vrátil k bídě postačujícímu hodnocení. Bylo mu hlavně vytýkáno, že výklad textu i překlad opakuje kvůli četným opravám nedostatečně, podobně jako v řečtině, i když ve druhém pololetí se zlepšením písemných prací se dopracoval k postačujícímu hodnocení.

Rovněž v němčině Sedláček právě neexceloval. Ve třetí třídě byl odsuzován za nedostatky ve čtení kvůli neznalosti řečnických obrátů, v písemných pracích zase za nesprávný pravopis, což vedlo až k reparátu. Ten dopadl úspěšně, neboť při něm byl August shledán právě dostatečným ve výkladu i pravopisu. Stejně hodnocení jako při reparátu si vysloužil v následující třídě, kdy byl dostatečný v přednesu, avšak povrchní v písemných projevech. V obou případech sváděl tyto svoje německé bitvy s druhou nejvýraznější osobností z jeho jihlavských profesorů. MUDr. Anton Weiner, ve třetí třídě Augustův třídní, byl známou postavou Jihlavy, praktický lékař, právě v době Sedláčkových studií také člen obecního výboru. Se Sedláčkem si zřejmě příliš nevyhovovali, poněvadž zrovna v jeho předmětech měl největší potíže. V opakované čtvrté třídě se v němčině August silně zlepšil, dost možná proto, že za katedru zasedl nyní jeho milovaný profesor dějepisu K. Werner. V prvním pololetí byl dokonce chvalitebný v každém ohledu, pak se zase zhoršoval přes uspokojivou k dostatečné, i když mluvený projev je oceňován. I v písemných pracích je chválen samostatný postup, ale ke konci páté třídy, stále s Wernerem, už je v nich kritizováno zpoždování.

S matematikou bylo přece jen lepší pořízení. Ve třetí třídě sice kolísal kolem dostatečné, když při dobré znalosti pravidel měl velké nedostatky v jejich používání, v dalších třídách však už praxi zlepšoval, byť ne vždy bez připomínek, takže nakonec dospěl k uspokojivému hodnocení.

Posledním těžkým břemenem na jihlavských studiích byl pro mladého Sedláčka přírodopis. Ve třetí třídě ho již zmíněný dr. Weiner viděl jako nedostatečného vůbec a zvláště kvůli zcela povrchním znalostem. Do druhého pololetí se tehdy zlepšil na

právě dostatečnou, když dobře plnil uložené úkoly, měl však omezený přehled po předmětu. Ve čtvrté třídě ho převzal nový profesor a třídní J. Lang, ale k zásadní změně vyučujícího kvůli zcela nedostatečnému, jen občasnému studiu. A druhá nedostatečná vedle latiny vrátila Augusta k opakování tohoto ročníku. S ním se vrátil za katedru dr. Weiner a jak zřejmě bylo pro Sedláčka typické, předchozí velký neúspěch vedl k většímu studijnímu vypětí a výsledek - nejprve dostatečně v představě i přehledu po předmětu a ve druhém pololetí dokonce chvalitebně. Ovšem v páté třídě opět převážily jiné zájmy. Za první pololetí se ještě podařilo udržet právě dostatečnou, v dalším semestru už však Weiner hodnotil vědomosti jako nedostatečné, zvláště v botanice a fyzickém zeměpisu, kde August tápal jak v terminologii, tak i v systematice. Hrozilo další propadnutí, vedoucí k odchodu z Jihlavy. Ovšem na novém gymnáziu v Písku stejně s pátou třídou začínal podruhé.

Pro úplnost můžeme ještě uvést, že v opakované čtvrté třídě potkala Sedláčka také nepovinná kaligrafie. Jeho písmo v ní bylo hodnoceno jako řádné. S tím ovšem příliš nekoresponduje hodnocení vnější formy jeho písemných prací. Ve třetí třídě byla úprava nevzhledná a nečitelná, pak se zlepšila na zběžnou, aby ovšem v páté třídě už zase byla nedbalá. Zdravotní stav mladého Sedláčka byl zřejmě dobrý, neboť počet zameškaných hodin byl vesměs zanedbatelný, nejvíce v prvním pololetí páté třídy zameškal 22 hodin.

Můžeme tedy konstatovat, že studijní výsledky Augusta Sedláčka na jihlavském gymnáziu ho opravňovaly k tomu, aby na Jihlavu rád nevzpomínal. Jeho jednoznačný příklon k historii, který se zřejmě udál právě v jihlavských letech, byl přitom natolik výrazným a jednostranným zaujetím, že ho odváděl leckdy i od dostatečného plnění školních povinností. Sám uváděl, že ve vyšších třídách musel dohánět řadu nedostatků ve vědomostech z předchozí doby. Jedním z důvodů špatného prospěchu mohly také být na příslušném místě citované nedostatky v němčině, které jistě přispívaly ke zvýšení obtíží v německém učení a vyjadřování v dalších předmětech. Základem ovšem byl nepochybně postoj studenta Sedláčka ke studiu. Charakteristické proto je obvykle značné vzepětí po získání nedostatečné v některém předmětu, které však dříve nebo později bylo zase vystřídáno menší pozorností vyučovací látce. Velký český historik celým svým dospělým životem však prokázal, že píli a vytrvalost postrádal tehdy v Jihlavě naposledy.

POZNÁMKY

- 1 Retrospektivní poznámky k Jihlavě v 50. letech v různých oddílech publikace *Die Gemeinde Iglau und ihr Wirken in den Jahren 1865-1889*, Iglau 1890. Srov. též Zdeněk JAROŠ, *Jihlava v letech 1861-1875*. In: Mladý Gustav Mahler a Jihlava, Jihlava 1994, s. 33-49.
- 2 Podrobněji k hospodářské situaci František HOFFMANN, *Z počátků průmyslu a dělnického hnutí na Jihlavsku*, Havlíčkův Brod 1955, s. 9-22.
- 3 Srov. Karel KŘESADLO, *Kapitoly z historie Jihlavy*, Jihlava 1992, s. 148-149.
- 4 V životopisu, který Sedláček předkládal ke zkoušce učitelské způsobilosti na pražské universitě. Za zprostředkování jeho pasáže o Jihlavě jsem zavázán dr. M. Trucovi z Archivu Univerzity Karlovy v Praze. V publikovaných pamětech - A. SEDLÁČEK, *Paměti z mého života*, Praha 1924 - se o jihlavském studiu vůbec nezmiňuje.
- 5 A. SEDLÁČEK, *Paměti*, s. 214-215.

- 6 Uloženy ve Státním okresním archivu v Jihlavě, fond Latinské a německé gymnázium Jihlava, inv. č. 456, 466, 474, 483.
- 7 Hodnocení chování, pozornosti, píle a jednotlivých předmětů se ještě nedělo pozdějšími normovanými výrazy, nýbrž značně plastičtějším vyjádřením jednotlivých profesorů. U chování, pozornosti a píle vyplynula z jednotlivých hodnocení pak souhrnná klasifikace. Termíny tam používané jsou vesměs natolik výmluvné, že jejich srovnání s normovanými nečiní větších obtíží.
- 8 Ve 3. třídě u 2 z 12 posudků, v první 4. třídě u 1 z téže sumy.
- 9 Ve 3. třídě u 5 z 11 psoudků, v dalších třídách u 1 z 12.
- 10 Celkové hodnocení nebylo vždy statistickým průměrem klasifikací jednotlivých profesorů: ve 3. třídě mu udělilo různé typy ještě vyhovující 8 ze 14, v první 4. třídě 6 z 12, ve druhé 4. třídě všichni, v 5. třídě 4 ze 14.
- 11 Např. *Urkundliche Geschichte der Iglauer Tuchmacherzunft*, Leipzig 1861, 137 s.; *Die Gewerbsverhältnisse des XVI. Jahrhunderts in Iglau*, Oesterreichische Blätter für Literatur und Kunst, 1854, s. 260-261, 276-277, 291-292, 324, 331-332; *Über den Meistergesang in Iglau*, tamtéž, 1854, s. 78, 105, 110-111, 128-129, 141-142, 154, 165-166, 177-178, 182-183, 189-190, 201; *Beiträge zur Kulturgeschichte der königlichen Kreis- und Bergstadt Iglau im sechzehnden und siebzehnden Jahrhunderte*, 4. Programm d.k.k. Obergymnasiums zu Iglau, 1854, s. 1-16 a další.

Mit seinen 12 Jahren begann August Sedláček, der große böhmische Historiker, am Gymnasium in Jihlava, im damaligen Zentrum des Gebietes mit zurückbleibender Wirtschaft und entstehendem tschechisch-deutschem Antagonismus zu studieren. Hier studierte er in den Jahren 1855-1859. Er absolvierte hier die 3.- 5. Gymnasialklassen. Während seines Iglauer Aufenthaltes entstand seine das ganze Leben dauernde Liebe zur Geschichte, aus der seine wissenschaftliche Laufbahn erwuchs. Das außerordentliche und originelle Interesse für die Geschichte, in der er als einzigen Gegenstand einen hervorragenden Erfolg erreichte, lenkte ihn von anderer, systematischerer Schularbeit ab. Deshalb hatte er in Jihlava die ganze Zeit hindurch große Studienprobleme. Am Schluß der 3. Klasse mußte er die Wiederholungsprüfung in der deutschen Sprache ablegen und in der 4. Klasse fiel er sogar bei den Prüfungen in Latein und Naturgeschichte durch und mußte diesen Jahrgang, schon mit besseren Erfolgen, wiederholen. In der 5. Klasse wurden seine Lernprobleme wieder größer und der wiederholte Durchfall in Naturgeschichte führte zu seinem Weggehen aus Jihlava.

Übersetzt von Renata Pisková

Adresa autora:

PhDr. Karel Křesadlo, Státní okresní archiv, Hluboká 1, 586 01 Jihlava